

ביאורים

אחד מהדברים שניתן לומר עליהם שהם עומדים במרכז עיסוקם של בני האדם בעולם הוא הפרנסה. הפרנסה 'גזולת' נתח נכבד מאד מזמנו של האדם, ומהחשיבה וההתעניינות שלו. במקומות רבים הפרנסה ממש כובלת את בני האדם. מעסיקים הנחשבים 'מצליחים' הם מעסיקים שיוצרים איך לגרום לעובדים להרגיש שהעבודה היא המהות שלהם, הם עושים זאת במגוון שיטות - מחלקים להם ולבני משפחתם מתנות, דואגים להם לחופשות, דורשים זמינות גבוהה לעבודה, ובלבד שיהפכו להיות חלק ממקום העבודה. כך זוכה המעסיק לקבל פועלים המשקיעים את כל מהותם, כוחם, מחשבתם, רגשותיהם ומרצם במקום העבודה, הם מתרגלים למחשבה שהמימוש העצמי האמיתי שלהם בא דווקא מתוך מקום העבודה וזוהי כל מהותם. שעבוד האדם לפרנסה יכול לכלול את כל כוחות נפשו של האדם, את גופו, את נפשו ואת שכלו, וכולל גם את כל סוגי העבודות - אלה הדורשות כוח גופני רב, אלה הדורשות כוח נפשי כזריזות וכדו' ואלה הדורשות חשיבה מרובה.

רוב בני האדם אינם שמים לב. הם אינם עוצרים לרגע ושואלים את עצמם אם כל השעבוד הזה נכון. האם הפרנסה היא באמת מרכז החיים? האם סביב הפרנסה והשגתה הם אינם מאבדים את המקום האמיתי בו הם אמורים להיות? מהי התכלית האמיתית של הכוחות שנתן הקב"ה באדם?

המהר"ל מציע לנו לעצור. לחשוב לרגע ולבדוק אם המרוץ הזה כדאי, אם כדאי לנתב את כל הכישרונות, את החלומות והתכניות לעבר הפרנסה. לשם כך הוא עורך בדיקה. מציץ אל עבר בעלי החיים החיים ומתפרנסים על פי הטבע הטבוע בהם, מבלי שיצטרכו לשעבד לכך את מיטב כישירוניהם ומרכז עיסוקם. מכאן הוא לומד שהעיסוק הרב בפרנסה הוא אילוץ שבא כתוצאה מהחטא, ושלישירוניהם המיוחדים של האדם יש ייעוד אחר. הפיכת הפרנסה לעיקרית והעמדתה במרכז הם מוטעים. צריך לבדוק היטב מה הם היעדים המתאימים לנפש האדם, ורק מתוך העיסוק בהם לתת לפרנסה את מקומה הנכון. ביעדים אלו יעסוק המהר"ל בהמשך.

הרחבות

• שלושת מרכיבי האישיות

הגוף והנפש והשכל. המהר"ל מלמדנו כאן עיקרון יסודי - האישיות שלנו מורכבת ממכלול של שלושה תחומים: א. המעשים של הגוף. ב. מצבנו הנפשי והרגשות שלנו. ג. הידיעות והמחשבות שלנו. וכן כתב הרב קוק: "אין לנו השלמה יותר נאה בבריאה כהשלמת האדם בכל כוחותיו אל שלמות המעשים, המידות והמושכלות" ('עין איה' ברכות א, עה; ועיי' עוד שם, לג). כמו כן ניתן לראות בעיקרון זה בסיס לכל ספר 'מסילת ישרים': במידות הראשונות הרמח"ל עוסק בתיקון המעשים (זהירות, זריזות ונקיות), באמצעות הוא עוסק בתיקון החלק הרגשי-מידותי (פרישות, טהרה וחסידות) ובאחרונות הוא עוסק בתיקון המחשבות (ענוה, יראת חטא וקדושה).

• הסיוע של הקב"ה לפי עמל האדם

התחייב לו מצד חטאו. אין מדובר כאן בעונש. כוונת המהר"ל להנהיג מיוחדת של הקב"ה - נתינת סיוע לאדם בהתאם למעשיו. הקב"ה עוזר הרבה לאדם כדי שיצליח בקיום המצוות, אולם סיוע זה תלוי בקרבת האדם אליו. בדרך זו כתב הרמב"ם: "מאחר שנודע שמתן שכרן של מצוות היא חיי העולם הבא... והנקמה שנוקמים מן הרשעים היא הכרת... מהו זה שכתוב בכל התורה כולה 'אם תשמעו יגיע לכם כן' וכל אותן הדברים בעולם הזה?... הבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה... וכן הודיענו בתורה שאם נעזוב התורה... מביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא כדי שיאבדו ברשעים" [תשובה ט א].

שאלות לדיון

המהר"ל מחלק את האדם לשלושה חלקים, גוף נפש ושכל. כיצד הם משפיעים זה על זה? לאור דברי המהר"ל, מה צריכה להיות פסגת שאיפותיו של האדם? האם אצל כולם זה אותו דבר?

המהר"ל המבואר 'קול חי'

וזכר ג' דברים, כי באדם ג' דברים: הגוף והנפש והשכל*. ובכל שלשתן משמש האדם בהם לצורך חיותו. ואמר, כי אין שלמות האדם במה שהוא משמש לצורך פרנסתו, הן בגופו, הן בנפשו, הן בשכלו.

וזה, כי הארי יש לו גוף חזק, פאשר נודע מענין הארי, והרי אין משמש בכח גופו שיש לו לצורך פרנסתו. לכן אין לחשב מה שעושה האדם בגופו הוא שלמות לו. שהרי בבעלי חיים לא נמצא דבר זה שיהיה צריך אליו.

וכנגד הכח הנפשי, שהתנועה היא מן הנפש, על זה אמר שהצבי שיש בו מהירות התנועה מאד, הרי יש לו כח זה ביותר. והרי אינו משמש בכח זה לצורך פרנסתו. ולפיכך אמר ולא ראיתי צבי קיץ, דהינו שיהיה מתקן מזונותיו בקיץ, וצריך לזה כח התנועה להכניס את פרות הקיץ לבית.

וכנגד השכל אמר לא ראיתי שועל חנוני. כי השועל הזה יש בו חכמה מכל חיות השדה. ואין משמש בכח זה לצורך פרנסתו, להיות חנוני בעל משא ומתן.

וכיון שלא נמצא בבעלי חיים שישתמשו בכחות אלו לצורך פרנסתו, אם כן מה שהאדם פועל בכח גופו וזעת אפו ונושא משא גדול לצורך פרנסתו, אין זה מצד שלמות האדם, שהרי אין צריך דבר זה לבעלי חיים, שהוא יותר פחות מן האדם. ודבר זה התחייב לו מצד חטאו. שאין לאדם מנוח בגופו ביום ובלילה, רץ אחר פרנסתו כצבי, ומשמש לזה כח נפשי שלו. ואין זה מצד השלמות, שהרי לא נמצא זה בבעלי חיים, שהם למטה הימנו. וכן אין שלמות השכל של אדם לשמש בו אל פרנסתו, כיון שלא נמצא שצריך דבר זה הבעל חי, שהוא פחות מן האדם.

רבי שמעון בן אלעזר הזכיר בדבריו 'שלושה דברים: ארי סבל, צבי קיץ ושועל חנוני, כי באדם יש שלושה חלקים: גוף, נפש ושכל, ובשלושתם משתמש האדם לצורך קיומו. כוונת רבי שמעון לומר, כי שלושת הכוחות הללו, הגוף, הנפש והשכל, שהאדם משתמש בהם לצורך קיומו, אינם שלמותו.

רבי שמעון הוכיח זאת מבעלי החיים. כידוע, הארי הינו בעל גוף חזק, ואף על פי כן אינו משתמש בגופו² [בטורח וביגיעה] לצורך פרנסתו. לכן גם שימוש האדם בגופו לצורך פרנסתו אינו שלימות לו.

וכנגד החלק השני שבאדם, הנפש, שממנו כח התנועה והמהירות, הוכיח מהצבי. הצבי הוא בעל חיים מהיר התנועה, נמצא שכח הנפש מצוי בו מאד, ואף הוא אינו משתמש בכח זה לצורך פרנסתו. דבריו: לא ראיתי צבי קיץ, כלומר צבי שמכין מזונותיו בקיץ. אף שיש לו יכולת התנועה לא ראיתי מכניס את פירות הקיץ לביתו.

כנגד הכח השלישי שבאדם, השכל, אמר: לא ראיתי שועל חנוני. השועל חכם יותר מכל שאר בעלי החיים ואינו משתמש בחכמתו לצורך פרנסתו להיות חנוני ועוסק במשא ומתן.

כיון שבעלי החיים אינם משתמשים בכוחות אלו לצורך פרנסתם, אם כן מה שהאדם עושה בכוח גופו ובזיעת אפיו ונושא משאות כבדים לצורך פרנסתו, אין מלאכה זו שלמותו, שהרי בעלי החיים הפחותים מהאדם אינם נוקקים לכך, מכאן שהאדם נאלץ לעשות זאת מחמת חטאו. וכן המציאות שאין לאדם מנוחה ביום ובלילה ורץ כצבי אחר פרנסתו, ומשתמש בכוחותיו הנפשיים לצורך זה, אין זה מפני שלמותו, שהרי³ בעלי החיים הפחותים ממנו אינם עושים כך. וכן כוחותיו השכליים של האדם לא נועדו כדי שישמשו אותו לצורך פרנסתו, שהרי לא מצאנו שבעל החיים הנחות מהאדם עושה כן.

[והשכל - השכל כאן אינו השכל האלוהי, דהיינו הנשמה, אלא השכל החושב.]

האדם משתמש בגופו, נפשו ושכלו לצרכי חיו

פעולות האדם לקיומו הן מנוצרות ולא מעלה